

بررسی ساختار و محتوای اخبار و مطالب اعتیادمحور روزنامه‌های کیهان، اطلاعات، اعتماد و اعتماد ملی در سال ۱۳۸۵-۱۳۸۶

مهدیه حمزه‌ئی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

چکیده

طرح مسأله: این مقاله به بررسی ساختار و محتوای اخبار و مطالب مربوط به اعتیاد در روزنامه‌های کیهان، اطلاعات، اعتماد و اعتماد ملی در سال ۱۳۸۵-۱۳۸۶ می‌پردازد. چهارچوب نظری تحقیق حاضر بر مبنای نظریه برجسته‌سازی و دیدگاه دروازه‌بانی استوار است و عوامل مؤثر بر ساختار و محتوای مطالب اعتیادمحور روزنامه‌های مذکور بر اساس این چهارچوب مورد بررسی قرار می‌گیرند.

روش: ساختار و محتوای اخبار و مطالب مربوط به اعتیاد، متغیر وابسته و سبک مطلب، محتوای مطلب و نوع ماده مخدر ذکر شده در تیترو لید به عنوان متغیرهای مستقل در این بررسی ارزیابی شده‌اند. تحقیق پیش رو، با روش تحلیل محتوا و از طریق یک دستورالعمل کدگذاری به کدگذاری همه ۱۴۶۲ مطلب اعتیادمحور چهار روزنامه مذکور پرداخته‌است که از پنجم تیر ۱۳۸۵ (روز جهانی مبارزه با مواد مخدر) تا همین تاریخ در سال

۱۳۸۶ منتشر شده‌اند. پس از ورود داده‌ها به محیط SPSS، نتایج در قالب جداول دو بُعدی ارائه و از تکنیک آمار استنباطی و آزمون کای اسکوئر برای سنجش رابطه میان متغیرها استفاده شد.

یافته‌ها: آزمون کای اسکوئر نشان داد تفاوت معنی‌داری بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر متغیرهای مورد بررسی وجود دارد. الف). اکثر مطبوعات مورد بررسی از سبک خبری برای پوشش مطالب اعتیادمحور استفاده کرده‌اند و تنها "اعتماد" بیش از دیگران، سبک‌های تحلیلی را به کار برده است. ب). محتوای اکثر مطبوعات مورد بررسی به امور قضائی و جرائم اختصاص یافته و "اعتماد" بیشتر به امور اجتماعی و پزشکی پرداخته است. پ). اکثر مواد مخدر برجسته شده در تیترو لید را مواد مخدر غیرمجاز تشکیل داده‌اند.

نتیجه‌گیری: برخلاف مبارزات صورت گرفته با مواد مخدر در کشور ما، اعتیاد به عنوان تهدیدی جدی برای سلامت جامعه باقی مانده است. بنابراین ما باید روش‌های مان را برای از بین بردن این معضل تغییر دهیم و رسانه‌ها، به ویژه مطبوعات، یکی از مکانیسم‌های مهم در رسیدن به این هدف هستند. اما یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که مطبوعات به تنهایی قادر به انجام مسؤلیت‌هایشان پیرامون جامعه در حوزه اعتیاد نیستند. تقویت ارتباط مطبوعات با کارشناسان، متخصصان حوزه‌های پژوهشی، بهداشتی و نهادهای غیردولتی برای تصحیح عملکرد آن‌ها ضروری است.

کلید واژه‌ها: اخبار و مطالب اعتیادمحور، برجسته‌سازی، دروازه‌بانی، رسانه‌ها، مطبوعات.

مقدمه

یکی از بحران‌هایی که تمام جهان با آن دست و پنجه نرم می‌کند و انسان‌های بسیاری به آن گرفتارند، اعتیاد به مواد مخدر است. سال‌هاست که اعتیاد، جامعه بشری را در معرض تهدید قرار داده است. تجارت پر سود "مافیایی"، کهکشانی از تباهی و مرگ آفریده که از کشتگاه‌های تریاک تاایلند تا هزارتوی مافیا در نیویورک دامن گسترده است (ستوده، ۱۹۶: ۱۳۸۵). قاچاق مواد مخدر در اسناد سازمان ملل متحد جزو چهار بحران کنونی تهدیدکننده انسان‌های قرن بیست و یکم بشمار آمده و پس از بحران‌های هسته‌ای، جمعیتی و زیست-محیطی قرار گرفته است (هاشمی، ۳۶: ۱۳۸۳). این تجارت پرسود با بیش از ۱۶۰۰ میلیارد دلار گردش مالی در جهان، اقتصاددانان را بر آن داشته است که آن را به لحاظ اقتصادی پس از تجارت نفت، تورسیم و سلاح در رده چهارم قرار دهند. هم‌چنین، ارتباط میان قاچاق و مسائل سیاسی و ضد امنیتی قابل انکار نیست (هاشمی: ۱۳۳ و ۱۵۹). طبق آمارهای رسمی، بیش از ۲۰۰ میلیون نفر و مطابق آمارهای غیر رسمی، حدود ۴۰۰ میلیون نفر در

جهان مبتلا به اعتیادند و این آمار تمام انواع مواد مخدر را دربر می‌گیرد. گزارش مصرف مواد مخدر در سال ۲۰۰۷ که از سوی سازمان ملل متحد، منتشر شده است نیز از اعتیاد ۱۵/۶ میلیون نفر به مواد افیونی در سراسر گیتی خبر می‌دهد. طبق همین گزارش، میزان مصرف هروئین، طی سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۶ در کشورهای همسایه افغانستان از جمله ایران، هند و پاکستان و نیز آسیای مرکزی و مناطقی از آفریقا رو به افزایش نهاده است. بسیاری از این مناطق دارای میزان بالایی از فقر و اچ. آی. وی هستند که آن‌ها را در برابر آثار زیانبار مصرف مواد مخدر آسیب‌پذیرتر می‌سازد (UNODC، ۲۰۰۷)؛ به طور مثال، تنها در کشور ما حدود ۵۸ درصد بیماران ایدزی از طریق استفاده معتادان از سرنگ مشترک و آلوده به ویروس اچ. آی. وی مبتلا شده‌اند. علاوه بر ایدز، ایران و جهانیان با معضلاتی نظیر افزایش سوء مصرف مواد مخدر در میان جوانان، آمیختگی اعتیاد با بزهکاری‌هایی نظیر سرقت، باج‌گیری، قتل، فحشا، نزاع‌های خانوادگی و اجتماعی (هاشمی، ۱۳۳: ۱۳۸۳ و ۲۶۹)، افزایش سوء مصرف مواد مخدر در میان زنان که پرورش دهندگان نسل فردای جامعه هستند، مواجه شده‌اند.

قرن‌هاست که انسان‌ها مواد مخدر استفاده می‌کنند؛ ولی دیدگاه مردم جوامع مختلف، در این باره متفاوت بوده است. تا کنون، اعتیاد را بیشتر یک مسأله شخصی و فردی دانسته‌اند نه اجتماعی. در حالی که جامعه شناسان، اعتیاد را بیماری اجتماعی می‌دانند که عوارض جسمی و روانی دارد و تا وقتی به علل گرایش توجه نشود، درمان جسمی و روانی فقط در کوتاه مدت مفید خواهد بود. (کریم‌زاده نگاری، ۵۸-۹: ۱۳۷۷). در ایران، نیز از دوره اصلاحات به کاهش تقاضا توجه شد. به طوری که در برنامه چهارم توسعه، برای اولین بار و برخلاف سه برنامه قبلی، بنیان‌های اجتماعی و فرهنگی به عنوان راه حل ریشه‌ای اعتیاد دانسته شد (کریم‌زاده نگاری، ۱۳۲-۳: ۱۳۷۷). با تغییر نگرش و چرخش رویکرد، معتاد نه مجرم بلکه یک بیمار و مددجو تلقی شد (ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۸۶). امروزه، گرایش به تلقی اعتیاد به عنوان بیماری در محافل دانشگاهی در حال رونق گرفتن است (شیخاوندی، ۴۴۵: ۱۳۸۴). گویی کارشناسان دریافته‌اند که وقتی جامعه با نگاه شماتت‌بار به معتاد می‌نگرد و قانون نیز عمل او را جرم می‌شناسد، معتاد نمی‌تواند برای بازسازی خود و خشکاندن ریشه‌های درد به پا خیزد. همچنین، اعتیاد، یک معضل اجتماعی که برخی از افراد جامعه را همه ساله به کام مرگ می‌کشاند و بخش وسیعی را مستقیم و غیر مستقیم با عوارض و آسیب‌های خود درگیر می‌کند، تهدیدی است که مقابله با آن، سیاست‌های کلان و برنامه‌ریزی شده‌ای را می‌طلبد. در این برنامه‌ها رسانه‌ها به ویژه مطبوعات از جایگاه خاصی برخوردارند.

مطبوعات و سایر رسانه‌ها شکل‌دهنده آرا و عقاید افراد جامعه هستند و در تعیین و تعریف ارزش‌های اجتماعی نقش اساسی دارند. بنابراین می‌توانند در تبدیل جامعه به مکانی که اعتیاد به مواد مخدر را بر نتابد، کمک کنند؛ مکانی که در آن، تلاش‌های پیشگیری از اعتیاد به طور کامل درک گردد و مورد حمایت قرار گیرد (هاوکینز و دیگران، ۲۲۹: ۱۳۸۲). هم‌چنین، رسانه‌ها با انعکاس اخبار مربوط به اعتیاد و مواد مخدر، نگرش خاصی را به مردم القا می‌کنند و چگونگی قضاوت و داوری آنها را درباره اعتیاد و مواد مخدر سازمان می‌دهند. این ابزارهای ارتباطی به راحتی قادرند از موضوعی کم‌اهمیت، سوژه‌ای بسیار مهم بسازند و افکار عمومی را نسبت به پدیده‌ای خاص حساس کنند یا برعکس از مسأله‌ای مهم، خبری خنثی و کم‌اهمیت بسازند. به دلیل برخورداری از چنین ظرفیتی است که رسانه‌ها از ابزارهای مهم و مؤثر کنترل نهادها و جریان‌های پرنفوذ تلقی می‌شوند. خبرنگاران، دبیران سرویس‌های مطبوعات و مدیران مسئول تنظیم خبر و سایر مطالب، با انتخاب موضوع و نحوه انتقال این اطلاعات به مردم، نقش مؤثری در تعیین محدوده انحرافات (فرجی‌ها، ۵۸: ۱۳۸۵)، از جمله اعتیاد ایفا می‌کنند. آن‌ها با انتخاب رویدادها و مطالب مربوط به مواد مخدر و نوع انعکاس آن، محدوده مواد مخدر و اعتیاد را تعریف می‌کنند. بنابراین رسانه‌ها هم توانایی تشدید اعتیاد را دارند و هم با ایفای نقش آموزشی و اطلاع‌رسانی مسؤله می‌توانند در کاهش مصرف مواد مخدر در جامعه مؤثر باشند.

لذا در این تحقیق برآنیم با روش تحلیل محتوا به شناخت ساختار و محتوای اخبار و مطالب مربوط به اعتیاد در چهار روزنامه اطلاعات، کیهان، اعتماد و اعتماد ملی در سال ۱۳۸۵-۱۳۸۶ پیردازیم. به این معنی که مطالب مربوط به اعتیاد به مواد مخدر از چه بازتابی در مطبوعات مذکور برخوردار بوده‌اند؟ این روزنامه‌ها چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی در این باره دارند؟

امیدواریم این پژوهش شناخت بهتری از مباحث نظری مواد مخدر، اعتیاد و مسائل آن در اختیار مطبوعات و سایر رسانه‌ها قرار دهد و فرصتی برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مسئولان مبارزه با مواد مخدر بوجود آورد تا بیشتر به نقش مطبوعات در برنامه‌های خود به منظور مبارزه با اعتیاد و یا پیشگیری از روند رو به رشد آن بیندیشند.

بررسی پیشینه تحقیق

اکثر تحقیقات خارجی، در مورد بازتابی یا تصویر مواد مخدر و مسائل و موضوعات مربوط به آن در رسانه‌ها - از جمله مطبوعات - انجام شده‌اند.

اخبار خوب درباره استعمال سیگار: روزنامه‌های ایالات متحده چگونه مسائل دخانیات را پوشش

بوده‌اند (لاستیک^۸، ۲۰۰۷).

تحقیقات داخلی پیرامون موضوع تحقیق به روش‌های کمی (تحلیل محتوا) محدود شده‌اند. بررسی نحوه نگرش مطبوعات ایران به مواد مخدر و اعتیاد: تجزیه و تحلیل محتوای روزنامه‌های ایران، اطلاعات، کیهان و همشهری ۱۳۸۰^۹، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حامد فرحبخشی، دانشجوی علوم ارتباطات علامه طباطبایی است که به تحلیل محتوای شماره‌های یک سال روزنامه‌های مذکور - از پنجم تیرماه (روز جهانی مبارزه با مواد مخدر) ۱۳۷۹ تا تیر ماه ۱۳۸۰ می‌پردازد. نتایج از عدم توجه این روزنامه‌ها به آموزش و پیشگیری از اعتیاد، توجه صرف به بعد برخورد در اخبار، توجه بسیار به اخبار دستگیری قاچاقچیان، بی‌توجهی به سوء مصرف داروهای قانونی حکایت می‌کند (فرحبخشی، ۱۸۰-۲۵۴: ۱۳۸۰).

تحلیل محتوای روزنامه‌های سراسری کشور در انعکاس پیام‌های سوء مصرف، مبارزه و پیشگیری از اعتیاد ۱۳۷۲-۱۳۸۲^{۱۰} پژوهشی انجام شده به وسیله علیرضا ترابی و امیر محمد پیام در پائیز ۱۳۸۳ با هدف بررسی وضعیت مطبوعات در رابطه با پیام‌های سوء مصرف مواد طی سال‌های مذکور انجام گرفته است. بر اساس نتایج مطالب مرتبط با اعتیاد بسیار کوتاه و قالب اکثرشان، خبر است که نشان می‌دهد مطبوعات ما فاقد دیدگاه تحلیلی و تفسیری متنوع و روشن هستند و در جهت پیشگیری از اعتیاد بسیار کم کوشیده‌اند. اکثر مطالب به کشف و انهدام مواد مخدر و دستگیری قاچاقچیان اختصاص داشته و کمتر به تفسیر، تحلیل و نقد قوانین و مقررات مرتبط با سوء مصرف توجه شده است. موضوع فرهنگی ملی، قومی و خرده فرهنگ‌ها و تأثیر آن بر گرایش یا عدم گرایش به مصرف مواد مخدر از دیگر موارد غفلت روزنامه‌هاست (ترابی و پیام، ۱۰-۱۹: ۱۳۸۳). جمع‌بندی تحقیقات داخلی و خارجی حاکی است مطبوعات بیش از آن که به مسائل اساسی مواد مخدر مانند پیشگیری و درمان بپردازند به مسائلی نظیر قاچاق مواد مخدر، دستگیری و سرکوب قاچاقچیان توجه نشان می‌دهند. اعتیاد را انحراف و مشکل فردی تلقی می‌کنند تا یک مشکل اجتماعی.

چارچوب نظری تحقیق

دیدگاه دروازه‌بانی: به طور سنتی، کسانی را که در تحریریه رسانه‌ها و سازمان‌های خبری در فرایند تهیه، گزینش و ارائه مطالب خبری فعالیت دارند، "دروازه‌بان" می‌گویند (بدیعی، ۱۶۷: ۱۳۸۴). این اصطلاح،

ریشه در سنت‌های روان‌شناختی اجتماعی و جامعه‌شناسی امریکایی دارد و برای توصیف کارکنانی مانند سردبیران خبر استفاده می‌شود که دارنده مواضع تصمیم‌ساز کلیدی در رسانه‌ها هستند. در فرایند دروازه‌بانی، ابتدا گزارشگران و روزنامه‌نگاران، اخبار خام را گردآوری و در مرحله بعد، دروازه‌بان‌ها مواد را گزینش و کوتاه می‌نمایند و با کنترل گزینشی خود، اخبار را به معنای واقعی کلمه "می‌سازند". آن‌ها، دروازه را برای ورود برخی اطلاعات باز می‌کنند که از نظرشان ارزش خبری دارند و برای جلوگیری از ورود اطلاعات دیگر، "می‌بندند" (سولیوان و دیگران، ۱۷۷-۱۷۸: ۱۳۸۵). دست‌اندرکاران یک رسانه در برابر حجم وسیعی از رویدادها و مطالبی که به دستشان می‌رسد، مجبور به انتخاب هستند. آن‌ها تحت تأثیر اهمیت ذاتی رویداد، عوامل درون‌سازمانی (سیاست خبری، اعمال نظر شخصی خبرنگاران بر اساس باورها، ارزش‌ها و اعتقادات آن‌ها، مسائل فنی مثل میزان جا و اندازه در روزنامه و...) و عوامل برون‌سازمانی (محدودیت‌های قانونی، نفوذ اشخاص حقیقی و حقوقی، منابع خبری مانند خبرگزاری‌ها و روابط عمومی‌ها، مخاطبان، گروه‌های فشار و...) (بدیعی و قندی، ۳۸: ۱۳۸۰ و ۴۲) در بین انبوه اطلاعات دست به گزینش می‌زنند. اما دروازه‌بانی بیش از یک انتخاب ساده است (بروجردی علوی، ۶۶: ۱۳۷۸) و رد پای آن را می‌توان در گزینش، شکل‌دهی، عرضه، محدودسازی و... یافت. دیدگاه دروازه‌بانی معتقد است رسانه‌ها، اعم از روزنامه‌نگاران، مالکان و دولت‌ها، با دروازه‌بانی به مدیریت تضادها پرداخته، اهداف خویش را محقق می‌سازند (شکرخواه، ۳۳: ۱۳۸۰ و ۳۷).

نظریه برجسته‌سازی: برجسته‌سازی، ابتدا به این پرسش می‌پردازد که رسانه‌ها چه موضوعاتی را به "مخاطب" عرضه می‌کنند و سپس این سؤال را مطرح می‌کند که اطلاعات درخصوص این موضوعات چگونه ارائه می‌شود (سولیوان و دیگران، ۲۷: ۱۳۸۵). این فرایند با دروازه‌بانی مرتبط است (کیا و رشکیانی، ۳۲: ۱۳۸۵ و ۳۰) زیرا اخبار و مطالب عبور کرده از دروازه را اولویت بندی یا برجسته می‌سازد. هر کمیته‌ای طبق دستور کار خود، فهرستی از موضوعات را مهم می‌داند و اولویت می‌بخشد. بنابراین، رسانه‌ها این قدرت را دارند که به خصوص در اخبار و گزارش‌های خبری خود، توجه عموم را به مجموعه‌ای از مسائل و موضوعات مشخص و محدود معطوف کنند و از موضوعات دیگر بگذرند (سولیوان و دیگران، ۲۶: ۱۳۸۵). استفاده از فضای زیاد یعنی حجم مطلب (رایف و دیگران، ۱۲۱: ۱۳۸۱) و (۱۲۲) از جمله تکنیک‌هایی هستند که بمنظور برجسته‌سازی و اولویت‌بخشی به مطالب استفاده می‌شوند. با بهره‌گیری از این تکنیک‌هاست که مطبوعات و سایر رسانه‌ها قادرند توجه مردم را به رویکردها، نگرش‌ها و برنامه‌های خاصی در برخورد یا مبارزه با اعتیاد جلب سازند و به آن‌ها در ذهن مردم اولویت بخشند.

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- به نظر می‌رسد بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر سبک مطالب مربوط به اعتیاد تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
- ۲- به نظر می‌رسد بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر محتوای مطالب مربوط به اعتیاد تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
- ۳- به نظر می‌رسد بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر نوع ماده مخدر ذکر شده در تیتر و لید مطالب مربوط به اعتیاد تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

روش پژوهش

روش تحقیق: این تحقیق بر پایه روش تحلیل محتوا قرار دارد که روشی برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد واقعیت اجتماعی است که در آن از مشخصه‌های یک متن ثبت نشده (بارز) در مورد مشخصه‌های یک مضمون ثبت نشده (غیربارز) نتیجه‌گیری می‌شود (نقیب‌السادات، ۱۴: ۱۳۸۴).

جامعه آماری: تمام شماره‌های یک سال روزنامه‌های کیهان، اطلاعات، اعتماد و اعتماد ملی از پنجم تیر ماه (روز جهانی مبارزه با مواد مخدر) ۱۳۸۵ تا پنجم تیر ماه ۱۳۸۶ به عنوان جامعه آماری مورد تحلیل قرار گرفته است.

روش نمونه‌گیری و حجم نمونه: به جای نمونه‌گیری، از روش سرشماری استفاده شده که خطای نمونه‌گیری را حذف کرده و نتیجه تحقیق، کمتر جهت‌دار خواهد بود (رایف و دیگران، ۹۴-۵: ۱۳۸۱).

روش جمع‌آوری اطلاعات: پس از تأیید دستورالعمل کدگذاری توسط دو استاد علوم ارتباطات، به ثبت اطلاعات در برگه‌های مخصوص اقدام شده است. سپس اطلاعات ثبت شده، تحت برنامه نرم‌افزاری ویژه آزمون‌های آماری در علوم اجتماعی^۹ (SPSS) پانچ گردیده و مورد پردازش قرار گرفته‌اند.

تکنیک‌های آماری تجزیه و تحلیل اطلاعات: از تکنیک آمار استنباطی و آزمون آماری کای اسکوئر برای سنجش رابطه بین متغیرها مورد استفاده شده است.

پایایی تحقیق: از آن جایی که رعایت عینیت یکی از اصول مهم تحقیقات علمی است، ضریب قابلیت

اعتماد از طریق فرمول "ویلیام اسکات" محاسبه شده است. پس از یک ماه از کدگذاری اولیه، ۲۰ درصد از کل مطالب کدگذاری شده در مورد متغیر "محتوای مطلب" که نیاز به داوری کدگذار داشت، با نمونه‌گیری سیستماتیک، انتخاب و مجدداً کدگذاری شدند. ضریب قابلیت اعتماد برای این متغیر به میزان ۸۳ درصد حاصل شد. چون ضریب حاصل بیش از ۷۰ درصد است، می‌توان به دستاوردهای تحقیق اطمینان کرد.

نتایج و یافته‌های پژوهش

فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر سبک مطالب مربوط به اعتیاد تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۱- رابطه بین نام روزنامه مورد بررسی و سبک مطلب

جمع	نام روزنامه مورد بررسی				سبک مطلب	
	اعتماد ملی	اعتماد	اطلاعات	کیهان		
۱۲۲۷	۱۱۹	۱۳۵	۵۶۱	۴۱۲	تعداد	
۱۰۰	۹/۷	۱۱	۴۵/۷	۳۳/۶	درصد سطری	خبر
۸۳/۹	۶۷/۶	۵۸/۴	۹۳/۲	۹۰/۹	درصد ستونی	
۱۳۵	۳۵	۶۱	۲۴	۱۵	تعداد	
۱۰۰	۲۵/۹	۴۵/۲	۱۷/۸	۱۱/۱	درصد سطری	گزارش
۹/۲	۱۹/۹	۲۶/۴	۴	۳/۳	درصد ستونی	
۵۸	۱۵	۲۲	۱۰	۱۱	تعداد	
۱۰۰	۲۵/۹	۳۷/۹	۱۷/۲	۱۹	درصد سطری	مقاله
۴	۸/۵	۹/۵	۱/۷	۲/۴	درصد ستونی	
۱۰	۳	۳	۲	۲	تعداد	
۱۰۰	۳۰	۳۰	۲۰	۲۰	درصد سطری	مصاحبه
۰/۷	۱/۷	۱/۳	۰/۳	۰/۴	درصد ستونی	
۳۲	۴	۱۰	۵	۱۳	تعداد	
۱۰۰	۱۲/۵	۳۱/۳	۱۵/۶	۴۰/۶	درصد سطری	سایر
۲/۲	۲/۳	۴/۳	۰/۸	۲/۹	درصد ستونی	
۱۴۶۲	۱۷۶	۲۳۱	۶۰۲	۴۵۳	تعداد	جمع
۱۰۰	۱۲	۱۵/۸	۴۱/۲	۳۱	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$$X^2 = 217/1.05; df = 12; P < 0.001$$

نتیجه آزمون فرضیه نشان می‌دهد که بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر سبک مطالب مربوط به اعتیاد تفاوت معنی‌داری وجود دارد. روزنامه اعتماد با کسب بیشترین سهم از سبک‌های گزارش، مقاله و مصاحبه یعنی بهره‌گیری از سبک‌های تحلیلی در مقایسه با سه روزنامه دیگر، پوشش بهتری از مطالب مربوط به اعتیاد ارائه کرده‌است؛ هر چند که از نظر تعداد مطلب (۲۳۱ مطلب) پس از کیهان و اطلاعات قرار دارد. در حالی که روزنامه اطلاعات اگرچه بیشترین سهم از مطالب کدگذاری شده مربوط به موضوع تحقیق را داشته؛ اما بیشترین مطالب خود را با سبک خبری و نه تحلیلی ارائه داده‌است.

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر محتوای مطالب مربوط به اعتیاد تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

نتیجه آزمون فرضیه نشان می‌دهد که بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر محتوای مطالب مربوط به اعتیاد تفاوت معنی‌داری وجود دارد. سهم بالای "امور قضایی و جرائم" نشان می‌دهد، دروازه‌بانان تمایل دارند این امور را در خور برجسته‌ترین توجه بدانند و اگرچه "امور علمی-پزشکی و بهداشت" پس از این امور، بیشترین مطالب را داشته‌اند؛ اما سهم آن‌ها (۱۴۶ مطلب) در مقایسه با سهم "امور قضایی و جرائم" (۱۰۱۰ مطلب) بسیار ناچیز است. همچنین امور اجتماعی، ورزشی و مذهبی در حوزه اعتیاد به پوشش اندکی دست‌یافته‌اند که بیانگر عدم شناخت کافی دست‌اندرکاران مطبوعات از ابعاد مختلف اعتیاد، بی‌توجهی مسئولان به این امور و اتکای آن‌ها به برخورد قهرآمیز با این معضل است. در بین روزنامه‌های مورد بررسی، اعتماد بیشترین پوشش مطبوعاتی را از امور اجتماعی، علمی، پزشکی و بهداشتی داشته‌است که نقطه مثبتی در عملکرد این روزنامه در قبال اعتیاد محسوب می‌شود.

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر نوع ماده مخدر ذکر شده در تیترو لید مطالب مربوط به اعتیاد تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

نتیجه آزمون فرضیه نشان می‌دهد که بین روزنامه‌های مورد بررسی از نظر نوع ماده مخدر ذکر شده در تیترو لید مطالب مربوط به اعتیاد تفاوت معنی‌داری وجود دارد. مواد مخدر غیرمجاز در هر چهار روزنامه بیش از مواد مخدر مجاز از دروازه‌های خبری عبور کرده و در تیترو لید ذکر شده‌اند و در این میان، روزنامه اطلاعات بیشترین سهم را دارد در حالی که مواد مجاز، زمینه اعتیاد به مواد غیرمجاز را فراهم می‌آورند. نوع رویدادهای گزارش شده و نیز نگاه متفاوت جامعه، مسئولان و قانون به دو نوع ماده مخدر مجاز و غیرمجاز در این مورد مؤثر بوده‌است، چرا که مصرف مواد مخدر غیرمجاز، همان‌طور که از نامشان پیداست، از دیدگاه قانونی و اجتماعی ناپسند تلقی می‌شود.

جدول ۲- رابطه بین نام روزنامه مورد بررسی و محتوای مطلب

محتوای مطلب	نام روزنامه مورد بررسی				جمع
	کیهان	اطلاعات	اعتماد	اعتماد ملی	
امور بین‌الملل	۱۰	۱۷	۴	۸	۳۹
درصد سطری	۲۵/۶	۴۳/۶	۱۰/۳	۲۰/۵	۱۰۰
درصد ستونی	۲/۲	۲/۸	۱/۷	۴/۵	۲/۷
امور داخلی-	۲۵	۳۴	۱۸	۱۶	۹۳
سیاسی	۲۶/۹	۳۶/۶	۱۹/۴	۱۷/۲	۱۰۰
درصد ستونی	۵/۵	۵/۶	۷/۸	۹/۱	۶/۴
امور اقتصادی	۷	۷	۱۳	۶	۳۳
درصد سطری	۲۱/۲	۲۱/۲	۳۹/۴	۱۸/۲	۱۰۰
درصد ستونی	۱/۵	۱/۲	۵/۶	۳/۴	۲/۳
امور اجتماعی	۸	۸	۲۷	۱۸	۶۱
درصد سطری	۱۳/۱	۱۳/۱	۴۴/۳	۲۹/۵	۱۰۰
درصد ستونی	۱/۸	۱/۳	۱۱/۷	۱۰/۲	۴/۲
امور فرهنگی و آموزشی	۵	۱۱	۶	۹	۳۱
درصد سطری	۱۶/۱	۳۵/۵	۱۹/۴	۲۹	۱۰۰
درصد ستونی	۱/۱	۱/۸	۲/۶	۵/۱	۲/۱
امور قضائی و جرائم	۳۵۱	۴۷۴	۹۰	۹۵	۱۰۱۰
درصد سطری	۳۴/۸	۴۶/۹	۸/۹	۹/۴	۱۰۰
درصد ستونی	۷۷/۵	۷۸/۷	۳۹	۵۴	۶۹/۱
حوادث و اتفاقات	۸	۳	۸	۷	۲۶
درصد سطری	۳۰/۸	۱۱/۵	۳۰/۸	۲۶/۹	۱۰۰
درصد ستونی	۱/۸	۰/۵	۳/۵	۴	۱/۸
امور علمی-پزشکی و بهداشت	۳۵	۳۵	۶۰	۱۶	۱۴۶
درصد سطری	۲۴	۲۴	۴۱/۱	۱۱	۱۰۰
درصد ستونی	۷/۷	۵/۸	۲۶	۹/۱	۱۰
سایر	۴	۱۳	۵	۱	۲۳
درصد سطری	۱۷/۴	۵۶/۵	۲۱/۷	۴/۳	۱۰۰
درصد ستونی	۰/۹	۲/۲	۲/۲	۰/۶	۱/۶
جمع	۴۵۳	۶۰۲	۲۳۱	۱۷۶	۱۴۶۲
درصد سطری	۳۱	۴۱/۲	۱۵/۸	۱۲	۱۰۰
درصد ستونی	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

$$X^2 = ۲۳۸/۳۲۴۷ ; df = ۲۴ ; P < ۰/۰۰۱$$

جدول ۳- رابطه بین نام روزنامه مورد بررسی و نوع ماده مخدر در تیترو و لید

جمع	نام روزنامه مورد بررسی				نوع ماده مخدر در	
	اعتماد ملی	اعتماد	اطلاعات	کیهان	تیترو و لید	
۹۰	۱۱	۳۲	۲۰	۲۷	تعداد	ماده
۱۰۰	۱۲/۲	۳۵/۶	۲۲/۲	۳۰	درصد سطری	مخدر
۱۱/۳	۵۱/۱	۳۸/۶	۵/۹	۸/۸	درصد ستونی	مجاز
۷۰۹	۶۲	۵۱	۳۱۷	۲۷۹	تعداد	ماده
۱۰۰	۸/۷	۷/۲	۴۴/۷	۳۹/۴	درصد سطری	مخدر
۸۸/۷	۸۴/۹	۶۱/۴	۹۴/۱	۹۱/۲	درصد ستونی	غیرمجاز
۷۹۹	۷۳	۸۳	۳۳۷	۳۰۶	تعداد	جمع
۱۰۰	۹/۱	۱۰/۴	۴۲/۲	۳۸/۳	درصد سطری	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد ستونی	

$$X^2 = ۷۴/۰۰۳; df = ۳; P < ۰/۰۰۱$$

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های پژوهش پیش رو، مبین تأکید بر روش‌های قهرآمیز، ابعاد قضائی و عدالت کیفری اعتیاد، عدم برجسته‌سازی اعتیاد و مسائل آن، بی‌توجهی به مسائل اساسی اعتیاد در کشور، عدم اتخاذ رویکردی آموزشی، آگاهی‌بخش، هدایتگر، مسئولیت‌ساز و درمان‌مدار نسبت به این معضل از سوی دو روزنامه قدیمی و محافظه‌کار کیهان و اطلاعات و دو روزنامه جدید و اصلاح‌طلب اعتماد و اعتماد ملی است. اما برخلاف تحقیقات قبلی که تفاوت معنی‌داری را میان پوشش مطالب مواد مخدر در مطبوعات نیافته‌اند، بین چهار روزنامه مذکور به لحاظ متغیرهای مورد بررسی تفاوت معنی‌داری وجود دارد و عملکرد "اعتماد" را از چند جنبه می‌توان مطلوب‌تر از سه روزنامه دیگر ارزیابی کرد.

به طور خلاصه، نوع محتوای مطالب با محوریت اعتیاد از نتایج نامطلوب است، زیرا "امور قضائی و جرائم" یعنی مطالب منفی (اخبار بد)، حاوی ستیز و خشونت بیش از امور علمی-پزشکی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی، ورزشی و مذهبی از دروازه دروازه‌بانان عبور کرده‌اند. این امر می‌تواند مؤید عدم فعالیت جدی مدافعان رویکرد درمان‌مدار در عرصه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی در رویدادسازی

و جلب توجه مطبوعات و نیز ضعف مطبوعات در مراجعه به آن‌ها باشد.

گرچه مواد مخدر مجاز، دروازه اعتیاد به مواد غیرمجازند و بسیاری از مخدرهای غیرمجاز همراه با این نوع مواد مصرف می‌شوند، همه مطبوعات مورد بررسی به مواد غیرمجاز بیش از مواد مجاز در تیترو لید اشاره کرده‌اند؛ در حالی که تأکید بسیار بر غیرمجازها ممکن است مخاطبان را به این تصور نادرست سوق دهد که تنها این نوع مواد، خطرناک و اعتیادآورند و موادی نظیر سیگار تأثیری بر سلامتی ندارند.

در مجموع، با عنایت به وجود تفاوت معنی‌دار بین چهار روزنامه از نظر محتوای مطلب، "اعتماد" با داشتن بیش‌ترین سهم از مطالب با محتوای اجتماعی، علمی و پزشکی، در مجموع بیش از بقیه روزنامه‌ها به رویکرد کاهش تقاضا و امور اساسی اعتیاد پرداخته است. استفاده زیاد از سبک خبری بیانگر عدم رویکرد آموزشی و هدایتگر مطبوعات مورد بررسی نسبت به اعتیاد است. سهم بالای مطالب منتشر شده با حجم کمتر از ۲۰۰ سانتی‌متر مربع نیز مبین عدم برجسته‌سازی مطالب اعتیادمحور است. به لحاظ برجسته‌سازی موضوع اعتیاد، "اعتماد" بدلیل برخورداری از بیش‌ترین سهم مطالب با حجم بالای متوسط بیش از سه روزنامه دیگر به برجسته‌سازی مطالب اعتیادمحور پرداخته است. اگرچه نتایج این تحقیق، تنها قابل‌تعمیم به چهار روزنامه مورد بررسی است، اما درس‌های مهمی پیرامون استفاده صحیح از رسانه‌ها به خصوص مطبوعات به دست‌اندرکاران رسانه‌ای، سیاستگذاران و مسئولان کشور در مبارزه با اعتیاد می‌دهد. از جمله اینکه استفاده از سبک‌های تحلیلی، آگاهی‌بخشی به جامعه در مورد مسائل اساسی اعتیاد، اتخاذ رویکرد کاهش تقاضا یاریگر رسانه‌ها در ایفای مسؤلیت‌های خود نسبت به جامعه خواهد بود.

پیشنهادها

- اولین پیشنهاد این است که با افزایش تعداد روزنامه‌های مورد بررسی می‌توان قدرت تعمیم نتایج پژوهش حاضر را افزایش داد. اما سایر پیشنهادها به شرح زیر است:
- پیشنهاد می‌شود مطبوعات با استفاده بیش‌تر از سبک "نامه‌ها و تلفن‌های خوانندگان"، عنایت بیش‌تری به نظرات مردم مبذول دارند. با افزایش فراوانی این سبک می‌توان به نوع‌نگرش جامعه امروز نسبت به اعتیاد نیز پی برد.
 - چون همه مردم قابلیت تحلیل ابعاد مختلف اعتیاد را ندارند، پیشنهاد می‌شود مطبوعات مورد

بررسی در این پژوهش و سایر مطبوعات توجه بیش تری به استفاده از سبک‌های تحلیلی نمایند و به سبک خبری اکتفا نکنند.

- نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد اطلاع‌رسانی مطبوعات، غیرکارشناسی است. اطلاع‌رسانی رسمی دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر، به ویژه از نظر تشریح برنامه‌ها و اقدامات مربوط به کاهش تقاضا - و نه تنها کاهش عرضه -، برگزاری کارگاه‌های آموزشی از سوی این ستاد، برای خبرنگاران و روزنامه‌نگاران حوزه‌های اجتماعی مطبوعات به رفع فقر اطلاعاتی اصحاب قلم در زمینه اعتیاد کمک خواهد کرد.

- با توجه به اینکه تحقیقات کمی پیرامون موضوع پژوهش حاضر انجام شده است، دانشجویان روزنامه‌نگاری می‌توانند با انتخاب موضوع اعتیاد به گسترش حوزه پژوهش در این زمینه یاری رسانند. به طور مثال، بررسی تطبیقی پوشش مطبوعاتی اعتیاد در روزنامه‌های چپ، مستقل و راست، بررسی تطبیقی پوشش خبری اعتیاد در روزنامه‌های ایران و کشورهای دیگر می‌تواند شناخت بهتری از نحوه پرداختن مطبوعات به اعتیاد فراهم آورد.

- پیشنهاد می‌شود با اجرای تحقیقی پیمایشی، نوع نگرش روزنامه‌نگاران نسبت به اعتیاد مورد سنجش قرار گیرد.

منابع

۱. اسعدی، سید حسن. (۱۳۸۳). اعتیاد و قاچاق مواد مخدر، در اعتیاد و قاچاق مواد مخدر (مجموعه مقالات اولین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی در ایران - خرداد ۱۳۸۱). جلد دوم، تهران: آگه.

۲. بدیعی، دکتر نعیم. (۱۳۸۴). روزنامه‌نگاری در جامعه اطلاعاتی. رسانه: فصلنامه مطالعاتی و تحقیقاتی وسایل ارتباط جمعی، سال شانزدهم، شماره ۶۲.

۳. بدیعی، نعیم. قندی، حسین (۱۳۸۰). روزنامه‌نگاری نوین. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ دوم.

۴. بروجردی علوی، مهدخت (۱۳۷۸). دروازه‌بانی خبر چیست؟ دروازه‌بانان کیستند؟ در روزنامه‌نگاری حرفه‌ای (مجموعه مقالات). به اهتمام سید فرید قاسمی، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، چاپ دوم.

۵. ترابی، علیرضا. پیام، امیر محمد (۱۳۸۳). تحلیل محتوای روزنامه‌های سراسری کشور در انعکاس پیام‌های سوء مصرف، مبارزه و پیشگیری از اعتیاد. ۱۳۷۲-۱۳۸۲ (تحقیق منتشر نشده ستاد مبارزه با مواد مخدر).
۶. رایف، دانیل و دیگران (۱۳۸۱). تحلیل پیام‌های رسانه‌ای، کاربرد تحلیل محتوای کمی در تحقیق. ترجمه مهدخت بروجرودی علوی، تهران: سروش.
۷. ستاد مبارزه با مواد مخدر. (۱۳۸۶). سازمان‌های غیر دولتی و نقش آن‌ها در زمینه کاهش تقاضای مواد مخدر. برگرفته در ۳ تیر ۱۳۸۶، از <http://www.dchq.ir/html/index.phpmodule=html>
۸. ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: آوای نور، چاپ شانزدهم.
۹. سورین، ورنر. تانکار، جیمز (۱۳۸۱). نظریه‌های ارتباطات. ترجمه علیرضا دهقان، تهران: دانشگاه تهران.
۱۰. سولیوان، تام. او و دیگران (۱۳۸۵). مفاهیم کلیدی ارتباطات. ترجمه میرحسین رئیس‌زاده، تهران: فصل‌نو.
۱۱. شکرخواه، دکتر یونس (۱۳۸۰). رسانه‌های خبری و کنترل دروازه‌ها. فصلنامه پژوهش و سنجش، سال هشتم، شماره ۲۷.
۱۲. شیخاوندی، دکتر داور (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی انحرافات و مسائل جامعی ایران. تهران: نشر قطره.
۱۳. فرجی‌ها، محمد (۱۳۸۵). بازتاب رسانه‌ای جرم. رفاه اجتماعی. فصلنامه علمی- پژوهشی، سال ششم، شماره ۲۲.
۱۴. فرح‌بخشی، حامد (۱۳۸۱). بررسی نحوه نگرش مطبوعات ایران به مواد مخدر و اعتیاد: تجزیه و تحلیل محتوای روزنامه‌های ایران، اطلاعات، کیهان و همشهری. ۱۳۸۰ پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
۱۵. کریم‌زاده نگاری، غلامحسین (۱۳۷۷). علل گرایش نوجوانان و جوانان به اعتیاد مواد مخدر در استان کرمان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم جزا و جرم‌شناسی، واحد نراق دانشگاه آزاد اسلامی.

۱۶. کیا، دکتر علی اصغر. رشکیانی، مهدی (۱۳۸۵). مبانی برجسته سازی رسانه‌ها. تهران: شرکت تعاونی سازمان معین ادارات.
۱۷. نقیب‌السادات، سید رضا (۱۳۸۴). راهنمای عملی آماده سازی طرح های تحلیل محتوا. تهران: دفتر نشر معارف.
۱۸. هاشمی، دکتر علی (۱۳۸۳). نگاه نو، اقدام نو در مبارزه با مواد مخدر. جلد یکم، تهران: دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر.
۱۹. هاوکینز، جی. دیوید و دیگران. (۱۳۸۲). راهبر جوامع مراقب. ترجمه فرهاد طارمیان و دیگران، تهران: مؤسسه فرهنگی منادی تربیت.

References

- 1) Laastik, Liina (2007). **The Representation of drug issues in Estonian mass media in 2002.** <http://www.enusk.tai.ee>
- 2) Noto, Ana Regina, & et al (2007). **Drugs and health in the Brazilian press: an analysis of articles published in newspapers and magazines.** <http://www.ncbi.nlm.nih.gov>
- 3) Smith, Katherine Clegg & et al (2007). **Good News About Smoking: How do US Newspapers Cover Tobacco Issue?.** <http://www.findarticles.com>
- 4) UNODC. **World Drug Report (2007).** <http://unodc.org/pdf/research>

